

Detall de l'Arc de Triomf, a Barcelona.

Catàleg i agència d'esponsorització

En el futur es tractarà, doncs, que l'empresa vagi a la nova gerència, l'agència d'esponsorització, i els digui «Miri, ¿què tenen per restaurar que estigui bé, d'uns cinquanta quilets?». El gerent els ensenyarà a continuació un repertori que, com es veu, contempla tant edificis de propietat municipal com privada, en els quals l'ajuda de la casa comercial és una part de l'ajuda que l'Ajuntament concedeix al propietari de l'edifici.

La Pedrera de Barcelona és el cas d'un edifici privat —propietat de la Caixa de Catalunya—, en la restauració del qual hi ha col·laborat l'Ajuntament. Per la seva banda, la Generalitat de Catalunya ha firmat fins el moment tres convenis de col·laboració amb empreses i fundacions privades, tots ells en l'era Ferrer, l'època en què Joaquim Ferrer era responsable del Departament de Cultura.

El primer es va firmar amb el Banco Hispanoamericano el juny del 87 per a la restauració de la basílica de Santa Maria del Mar de Barcelona. Té una durada de quatre anys i pretén restaurar les cobertes de la basílica, netejar les façanes, il·luminar-ne l'interior i l'exterior i restaurar i protegir-ne els vitralls.

Durant el període 87-91, inicialment el Departament de Cultura es comprometia a destinar-hi 50.000.000 de pesetes i el Banco Hispanoamericano 80.000.000. Aquest conveni deixa ben clar els incentius que fan que l'entitat bancària financï una part de la restau-

ració: un mínim de dues conferències de premsa a l'any, una publicació en què es resumiran les obres esponsoritzades i, sobretot, que «durant tota la realització de l'obra es col·locaran quatre rètols als diferents costats de la Basílica, on figurarà exposat de manera ben clara el patrocini de la Generalitat de Catalunya i el Banco Hispano Americano. Acabada l'obra, caldrà determinar la forma de deixar constància del suport prestat per les dues entitats a la restauració de l'edifici, probablement amb una placa commemorativa».

Vallbona de les Monges

Per a la rehabilitació, restauració i nova excavació de la vila romana de Centelles, a Constantí, i per facilitar-hi l'accés, la Generalitat va firmar un conveni amb Repsol, l'espònsor, i l'Ajuntament de Constantí el 12 de febrer del 1988. Però, probablement, el conveni més significatiu dels que ha firmat la Generalitat és el que fa referència a la restauració del monestir de Santa Maria de Vallbona, mostra cabdal de l'art cistercenc a Catalunya.

En aquest cas, la Generalitat pagarà un 50% de la restauració i l'altre 50% cinc espònsors bàsicament: Caixa de Barcelona (5 milions en la primera anualitat, el 1988), Catalana de Gas (5 milions a la primera anualitat,

que aquest any augmentaran), Enichem (3 milions el primer any, que aquest any augmentaran), Fundació Gran Enciclopèdia Catalana (500.000 ptes. el primer any) i Fundació Vergés (200.000 ptes. en la primera anualitat).

La Generalitat, en solitari, ja havia començat la restauració d'una part del monestir, el claustre. A finals de 1986 Catalana de Gas va iniciar l'esponsorització de la restauració i, finalment, el 8 de març de 1988 es va firmar aquest conveni que implica sis bandes, els espònsors i la Generalitat.

Gràcies als espònsors, la restauració actual de Vallbona de les Monges inclou els cinc punts afectats pel pas del temps i la descurança dels homes: les edificacions damunt el claustre, les esquerdes al cimbori, els greus problemes de fonaments, l'obra morta aliena al monestir i l'edificació d'un nou habitatge per a les monges. Les aportacions d'entitats privades es calculen, aproximadament, en 100.000.000 de ptes.

Vist que les cases comercials tenen bona predisposició a actuar com a mecenes, la Generalitat pensa repetir els convenis d'aquest tipus, uns convenis que ja estan de moda per Europa. Al País Valencià s'ha endegat la restauració de Sant Miquel dels Reis però no se n'han trobat els espònsors o, probablement, no s'han buscat. □

L'ABANDÓ EN QUÈ ES TROBA EL PATRIMONI MONUMENTAL VALENCIÀ NECESSITA INVERSIONS MOLT FORTES

Molt a prop de la desfeta

La xifra d'edificis declarats monument històrico-artístic augmenta cada vegada més. Però la realitat és que aquests van caient d'any en any i les inversions en restauracions al País Valencià estan massa lluny del que caldria.

Ferranda Martí

A la degradació que imposa el pas del temps, cal afegir el mal ús que se n'ha fet, l'espòli i l'abandó que ha reduït una part d'aquest patrimoni a autèntiques ruïnes. És el cas, per exemple, del monestir cistercenc de Valldigna a la Safor deteriorat de forma irreversible. La Conselleria valenciana de Cultura encara en tramita l'expropiació, que, en fer-se efectiva, donarà pas al desenrunament i la consolidació de l'edifici, on cal una inversió considerable, calculada en 250 milions de ptes.

Un cas semblant és el de la cartoixa de Vall de Crist d'Altura, on s'ha previst la instal·lació d'un alberg i que té un pressupost de 110 milions. Actualment en peus en queda un 20% i té 17

propietaris, que estan disposats a vendre la seua part a la Conselleria. El castell d'Albaida, on s'invertiran 5 milions, i l'església de Sant Joan del Mercat de València, a la qual han assignat 150 milions, són també dos punts que necessiten una intervenció ràpida i enèrgica.

En general, amb més o menys urgència, hi ha una tasca ingent de restauració dels edificis i conjunts arquitectònics declarats béns d'interès cultural que exigeix un ritme d'inversions superior i més ràpid al que ara es destina. A hores d'ara els diners dedicats a obres de restauració per la Conselleria de Cultura han oscil·lat segons els anys. L'any 87, les despeses —149 milions— van ser pràcticament el doble que el 88. Lògicament, la proporció

El mal de la pedra

Malgrat la preocupació i l'entestament dels tècnics per a combatre el deteriorament de la pedra dels edificis antics, no s'ha trobat encara l'antídot. Com a màxim s'ha aconseguit detenir la malaltia uns deu o vint anys, però no la curació definitiva. La humitat, l'excessiva exposició al sol, els canvis de temperatura i la contaminació són els enemics devastadors de la pedra. Aquest darrer factor, especialment, fa que penetren moltes substàncies al seu interior i que es produeixen una sèrie de reaccions químiques que provoquen la formació de cristalls i que s'esqueixen els blocs de pedra en lloses.

Una mostra alarmant d'aquesta destrucció és la de la basílica de Sant Marc a Venècia. Les escultures de la façana estaven, l'any 1900, en un bon estat de conservació, trenta anys després ja s'hi detectaren danys importants que l'any 70 eren irreversibles. L'atac químic de la contaminació atmosfèrica havia accelerat el procés de degradació i els setanta anys últims havien estat més destructius que els anteriors quatre-cents.

La neteja és, consegüentment, una de les primeres i més importants fases del procés de restauració actual, tal com es va fixar al congrés de Bolonya de l'any 1975. Entre els procediments utilitzats per a eliminar la brutícia de la pedra ha estat rebutjat de ple aquell vell mètode dels raspalls d'arena que grataven la superfície pètria i es prefereixen altres mètodes menys traumàtics. S'usa entre altres l'ideat per l'Institut de Restauro di Roma que consisteix a cobrir la pedra amb una pasta gelatinosa, el microbany amb òxid d'alumini, que ha servit per a netejar els portals de la catedral de Ferrara, o el de la boira d'aigua amb el qual polvoritzen amb poca pressió i durant molt de temps les parts més brutes. □

El mal de la pedra dels edificis i monuments antics encara no té antídot.

d'edificis restaurats també ha estat de doble i meitat. L'any 84 es va fer una forta inversió, quasi 218 milions, que no ha tornat a produir-se malgrat la quantitat de monuments que esperen ser restaurats i de la demanda de sol·licituds que arriben a la Conselleria amb aquesta finalitat, procedents de nombrosos ajuntaments del país.

Nuclis com Morella, Onda, Oriola i Xàtiva, entre altres, són contemplats en el programa d'inversions dels anys 1988 al 1991 com a conjunts prioritaris, on s'ha dissenyat una intervenció més completa. En total són 69 els monuments seleccionats per a realitzar en els pròxims tres anys diversos treballs de consolidació, restauració i rehabilitació.

La Diputació de València, per la seua banda, començarà enguany les obres de consolidació del monestir dominic de Llutxent, del qual és propietària des de fa vuit anys. Actualment és ocupat pel centre de rehabilitació de toxicòmans d'El Patriarca, i es troba en un estat lamentable de conservació. Continuarà, a més, les obres del Palau de la Scala, que ja van per la sisena fase, i participarà al 50% en el projecte de Sant Miquel dels Reis. Aquest monestir, situat als afores de València, conserva, encara que molt deteriorat, un dels dos claustres que hi havia, el qual manté una gran similitud amb el claustre dels evangelistes de l'Escorial.

La degradació és evident en els detalls de la façana de la església de Sant Joan del Mercat de València.

De l'altra meitat d'aquest projecte s'ocuparà l'Ajuntament de València, que està a punt de veure acabades les obres del Palau de Berbedel. Té encara pendent, però, *in aeternis*, la restauració i rehabilitació de les Drassanes del Port per a instal·lar-hi el Museu

Marítim i el fragment del llenç de la muralla i la torre d'origen islàmic, entre altres.

És evident que per a protegir un patrimoni tan malmès fan falta més inversions i resulta imprescindible establir una sèrie de convenis de col·laboració entre diferents organismes públics. Per exemple, la COPUT i la Conselleria de Cultura es faran càrrec de la rehabilitació del nucli antic d'Alcoi, a través del pla ARA, i del d'Ontinyent, i els ajuntaments dels pobles on es projecta una restauració han de destinar una part del seu pressupost a les obres. Aquesta col·laboració és, segons el cap del Servei de Patrimoni Immoble, una de les condicions quasi imprescindibles perquè la Conselleria done llum verda al projecte.

Col·laboració entre estaments

La Diputació s'ha decantat per la col·laboració amb l'INEM, que, a través del Fons Social Europeu, subvenciona la creació d'escoles-taller per a la restauració de monuments. Aquesta fórmula serà utilitzada a partir del 91 per a la recuperació del convent de Llutxent i per al monestir de Sant Miquel dels Reis. Les escoles-Taller sorgeixen per a pal·liar la desocupació juvenil, ensenyar oficis tradicionals i contribuir a la recuperació del patrimoni.

Hivern

NOVETATS LLIBRES

<p>edicions 62 s/a</p> <p>CANDIDO O UN SOMNI A SICILIA Leonardo Sciascia El Balanci, 213. 144 pàgines. Una nova novel·la de Leonardo Sciascia que li permet de continuar reflexionant i ironitzant sobre la seva societat i el nostre temps. Les aventures d'un jove de bona fe en una societat carregada de malícia.</p>	<p> Editorial Laia</p> <p>L'AMANT SENSE DOMICILI FIX Carlo Fruttero i Franco Lucentini Col·lecció El Mirall i El Temps. Un dels millors exemples de suspens i d'intriga de qualitat.</p>
<p>Edicions BROMERA</p> <p>BARROCA MORT Vicent J. Escartí Col·lecció Els nostres autors, 6. Un nou narrador. Un llibre inquietant.</p>	<p>EDITORIAL EMPURIES</p> <p>UNA NIT AL CINEMA Robert Coover Col·lecció Narrativa, 5. Per primera vegada en català un dels grans escriptors americans d'ara.</p>
<p> GREGAL LLIBRES consorci d'editors valencians s.a.</p> <p>EL NOU PINOTXO Christine Nöstlinger Col·lecció Gregal Llibres. El nou Pinotxo, adaptat al món i als comportaments d'avui, recrea el famós personatge, que ja ha fet cent anys. Il·lustrat a tot color per Nikolaus Heidelbach</p>	<p>La Galera LA GALERA, S. A., EDITORIAL</p> <p>LES ALES ROGES Miquel Rayó i Ferrer Col·lecció Els Grumets de la Galera. Premi Josep-M. Folch i Torres, 1987. Presentació: Xavier Pastor, president de Greenpeace Espanya. Il·lustracions d'Ismael Balanyà.</p>
<p> EDITORIAL TRES I QUATRE</p> <p>MADemoiselle FIFI Guy de Maupassant Col·lecció El Grill, 1. Traducció: Anna Montero Selecció de contes d'un autor clàssic de la literatura universal.</p>	<p> curial</p> <p>LÍRICA Cerverí de Girona A cura de Joan Coromines Autors Catalans Antics, 5 i 6</p>
<p> Edicions Proa</p> <p>EL DIA DEL JUDICI Salvatore Satta Trad. de Carme Arenas Il·lustració de Gerard Rosés A tot vent, 266 232 pàgs. 1.500 ptes.</p>	<p> L'ECUPE</p> <p>VALÈNCIA, VALÈNCIA! Ramon Macià Narrativa, 2. 186 pàgs. La novel·la dels colonitzadors de les terres valencianes de fa 750 anys, i dels actuals descendents.</p>

Sant Miquel del Reis, que ha estat des de col·legi públic fins a quarter, es vol ara recuperar com a monument.

En opinió de l'arquitecte Julià Esteban, cap del Servei de Patrimoni Immoble de la Conselleria de Cultura, «entrar a restaurar un monument com ara Sant Miquel dels Reis, amb un grup de 30 o 40 joves que s'han format en una escola-taller, és una barbaritat». Aquest arquitecte considera que són obres de molta envergadura amb un cert grau de dificultat i cal tenir molta cura i control del que s'hi fa. Però malgrat aquest risc, la Conselleria ha accedit també a l'oferta llançada per l'INEM i té també en funcionament alguna escola-taller.

Tot i amb això, però, els pressupostos globals no arriben per a dur endavant una política de protecció i restauració forta. Hi ha tanta faena per fer que sembla que només es restaura un poc d'ací i d'allà, i, per això, amb aquest panorama la participació privada es presenta com l'única alternativa possible. A hores d'ara, al País Valencià, a diferència de Catalunya, no hi ha cap empresa que faça d'espònsor i patrocine la restauració d'un edifici. Com a màxim s'aconsegueix la petita col·laboració d'alguna Caixa com ara a Sagunt, on la Caixa d'Estalvis d'aquesta població aportarà una part del pressupost per a la restauració de les muralles. Sembla, segons ens comenta l'arquitecte Esteban, que hi ha hagut converses amb empreses importants quan Tomàs Llorens ocupava el càrrec de director general de Patrimoni, però «crec —ens diu— que les empreses encara no veuen prou rendibilitat d'imatge ací i per això no s'hi llancen». □